

YAZAR HAKKINDA

14. Kutsal Dalai Lama Tenzin Gyatso, zamanımızın önde gelen Budist lideri olarak kabul edilmektedir. Tibet halkının sürgündeki ruhani lideri, Nobel Barış Ödülü sahibi, Kongre Altın Madalyası sahibi ve yüzden fazla kitap yazmış olağanüstü bir öğretmen ve bilim insanıdır.

DESTEK YAYINLARI: 1815
ARAŞTIRMA: 404

DALAI LAMA / BUDİZM'E GÖRE İNSAN OLMA POTANSİYELİ

Orijinal İsmi: OUR HUMAN POTENTIAL: The Unassailable Path of Love, Compassion, and Meditation

© Bu kitabın Türkçe yayın hakları Akcalı Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

Copyright © 1988 His Holiness the Dalai Lama and Jeffrey Hopkins by arrangement with Shambhala Publications, Inc. and Akcalı Telif Hakları Ajansı

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Destek Yapım Prodüksiyon Dış Tic. A.Ş.

Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun

Üretim Koordinatörü: Semran Karaçayır

Yayma Hazırlayan: Özlem Küskü

Çevirmen: Cemal Can Tarımcıoğlu

Editör: Başak Bingöler

Son Okuma: Devrim Yalkut

Kapak Tasarım: İlnur Muştu

Sayfa Düzeni: Cansu Poroy

Sosyal Medya-Grafik: Mesud Topal-Nursefa Üzüm Kalender

Reklam ve Tanıtım: Selen Çavuşoğlu-İşıl İlgit Şimşek

Destek Yayınları: Kasım 2023

Yayıncı Sertifika No. 43196

ISBN 978-625-441-983-6

© Destek Yayınları

Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul

Tel. (0) 212 252 22 42

Faks: (0) 212 252 22 43

www.destekdukkani.com

info@destekyayinlari.com

facebook.com/DestekYayinevi

twitter.com/destekyayinlari

instagram.com/destekyayinlari

Destek Dukkanı

Deniz Ofset – Çetin Koçak

Sertifika No. 48625

Maltepe Mahallesi

Hastane Yolu Sokak No. 1/6

Zeytinburnu / İstanbul

Tel. (0) 212 613 30 06

Dalai Lama

Budizm'e Göre
İnsan Olma
Potansiyeli

*Sevgi, Merhamet ve Meditasyonun
Tartışmasız Yolu*

Çevirmen:
Cemal Can Tarımcıoğlu

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	7
1. Analitik Budist Yaklaşımı.....	11
2. Döngüsel Varoluş Durumu.....	33
3. Döngüsel Varoluş Psikolojisi.....	55
4. Bilinç ve Karma Hakkında Daha Fazlası.....	75
5. Sona Erme ve Buda Doğası.....	105
6. Yollar ve Mutluluktan Yararlanma.....	129
7. Meditasyon Teknikleri.....	151
8. Diğerkâmlık.....	173
9. Düşmanlara Değer Verme.....	199
10. Bilgelik.....	221
Sonuç.....	243
Kaynakça.....	245

ÖNSÖZ

Ağustos 1981'de Tibet'ten Dalai Lama Hazretleri, Harvard Üniversitesi'nde American Institute for Buddhist Studies and the Center for the Study of World Religions'ın (Amerikan Budist Çalışmaları Enstitüsü ve Dünya Dinlerini Araştırma Merkezi) himayesinde bir dizi konferans verdi. AIBS Başkanı Profesör Robert Thurman'ın organize ettiği Dalai Lama'nın Harvard Yard'daki Emerson Hall'da verdiği konferanslar, Budist teorisine ve pratiğine derinlemesine bir giriş sağlama amacıyla düzenlendi.

Dersler, sabah ve öğleden sonra yaklaşık ikişer saatlik oturumlarla beş gün boyunca gerçekleştirildi. Dalai Lama, Dört Yüce Gerçek formatını kullanarak insanların ve diğer olguların doğasına ilişkin temel bir yanlış anlayışa dayanan verimsiz eylemlerin yönlendirdiği bir ıstırap döngüsüne hapsolmuş varlıkların durumunu tasvir etti. Cehaletin, ıstırapın temel nedeni olduğunu belirterek kişinin kendi durumunun farkına varmasından sonra başkalarını da fark etmesi ve bunun sonucunda evrensel şefkatin oluşmasının yolunu oldukça ayrıntılı bir şekilde tarif etti. Olguların yanıltıcı görünümünü aşarak gerçek doğalarına ulaşan, yanıltıcı eklemelerden arınmış bir bilgeliğin gelişimini özellikle vurguladı.

Dalai Lama, pazartesi sabahı yapılan ilk dersin ardından her oturumun başında soruları yanıtladı. Konular, Budizm'e az da

olsa ilgi duyan herkesin son birkaç on yıldır araştırmak istediği tüm detayları kapsıyordu: Bilim ile din arasındaki ilişki; bilincin doğası ve seviyeleri; bencillikten, düalizmden ve non-düalizmden arınmış bir sistemde insan olmanın anlamı; düşük benlik değeri ile özverili olma arasındaki fark; depresyonu iyileştirme teknikleri; gökkuşağı yapılarının türleri; acı verici olan ve olmayan bağlanma arasındaki fark; Budizm'de kadının konumu, evrim ve Budist yetki devri teorisi arasındaki çatışma; tantra yolunda cinselliğin kullanımı; tantra yoluna bağlanmadan günlük yaşamda nasıl davranılacağı; özgecil faaliyetler ve iç gelişimi dengelemek. Dalai Lama'nın yanıtları, bu önemli konular hakkında son derece derin ve aynı zamanda nesnel yönelimini, geri plandaki mizahıyla dengeli bir şekilde ortaya koydu.

Burada tercüme edilen ve kitap haline getirilen dersler, Budist bir bakış açısıyla insanın durumuna dair bilgilerin yanı sıra sevgi ve merhamet üzerine ilham verici tavsiyeler sunuyor. Dalai Lama'nın kişiliğini karakterize eden zekâ ve etkileyici açıklama yeteneği ile birleşen pratik ve merhametli uygulama kombinasyonu konuşmalar boyunca yankılandı. O, Tibet kültürel bölgesinde yüksek gelişim seviyelerine ulaşmış bir Budist geleceğinden alınan bir içgörüyü, yürekte konuşuyor. Söz konusu Tibet kültür bölgesi; Kalmuk Moğollarının Volga Nehri'nin (Avrupa'da) Hazar Denizi'ne döküldüğü yerlere yakın bölgelerinden, Dış ve İç Moğolistan, Sibiryaya Buryatya Cumhuriyeti, Ladakh, Butan, Sikkim, Nepal'in çoğuna ve günümüz Ch'ing hai eyaletinin tamamı ile Gansu, Yunnan ve Sichuan eyaletlerinin (1950'lerdeki Çin fethinden önce Tibet'in bir parçası olan) bazı bölümlerine kadar yayılır. İç Asya'nın bu uçsuz bucaksız bölgesinde, dua dili ve felsefi söylem Tibetçeydi ve Tibet'in büyük manastır üniversiteleri, komünistlerin iktidara gelmesine kadar bu bölgelerin hepsinden öğrenci topladı. Dalai Lama,

anavatanının kaybı gibi çok zor bir d6nemde, Budist ilkelerinin ve tekniklerinin uygulanmasına ilişkin deneyiminin sesiyle, bu asırlık Budist araştırmaları geleneğinden bahsediyor. 6zel bir dokunaklılıkla, d6şmanların değerini ve Őekate, sabra, hoşg6r6ye duyulan acil ihtiyaı anlatıyor. Dersler ilerledikçe, Dalai Lama'nın birey, aile, yerel, ulusal ve uluslararası kapsamda barışı sağlamaya abaladığına dair bir tablo ortaya çıkıyor: Çatışmayı etkin bir Şekilde barışa d6n6řt6rmek için teknikler 6neren ve bu doğrultuda tutumlar konusunda tavsiyelerde bulunan bir insanlık lideri.

Bu konferansların terc6manı olarak g6rev yaptım ve eř zamanlı eviri yaparken çoğu zaman atlanabilen ayrıntıları ve n6ansı yakalamaya çalışmak için bu kitapta onları yeniden çevirdim. G6ney Hindistan'da yeniden kurulan bir Tibet manastır kolejinin eski başrahibi Kensur Yeshe Thupten'e çok sayıda alıntıyı tespit ettiği için ve Tibet alışmaları Enstit6s6 İcra Direkt6r6 Dr. Elizabeth S. Napper'a çok sayıda editoryal 6neride bulunduğu için teşekk6r etmek istiyorum. Taslağın tamamını okuyup pek çok faydalı 6neride bulunduğu için Gareth Sparham'a da m6teşekkirim.

Çeviri tercihlerini açıklamak ve alıntılarının referanslarının yanı sıra ek materyallere referanslar vermek için ara sıra dipnot kullandım. Tibetli yazarların ve tarikatların adları, telaffuzun kolay olması için "sesbilim çalışması" kullanılarak çevrilmiştir. Kullanılan sistemle ilgili detaylı bilgi için Meditation on Emptiness'in (Boşluk 6zerine Meditasyon) başındaki teknik nota bakabilirsiniz. Parantezlerdeki ve s6zl6kteki Tibetenin harf evirisi Turrell Wylie tarafından geliştirilen bir sisteme g6re d6zenlenmiştir. (Bkz. "A Standard System of Tibetan Transcription," *Harvard Journal of Asiatic Studies* 22 (1959): 261-67.) Metnin asıl kısmında kullanılan Hintli bilim insanlarının ve sistemlerinin adları için, uzman olmayanlar

tarafından kolay telaffuz edilebilmesi için daha olağan c, s ve s yerine *ch*, *sh* ve *řh* kullanılmıştır.

Jeffrey Hopkins, Virginia Őniversitesi

1. Analitik Budist Yaklaşımı

Pazartesi Sabahı

Bugün burada, bu saygın üniversitede, Budizm ve Budizm felsefesi hakkında konuşmaktan dolayı çok mutluyum. Budizm’i Dört Yüce Gerçek’in geniş perspektifi çerçevesinden ele alacağım. Mümkün olduğunca –yetersiz– İngilizcemi kullanacağım fakat genellikle tercümanım aracılığı ile konuşacağım.

Konu başlıklarım Budist okulların öğretileri ve görüşleri olacak. Bunların arasında özellikle “Orta Yol Okulu”¹ ve “Sadece Zihin Okulu”nun² sistemlerinden bahsedeceğim. Eğer size bütün okulları anlatsaydım sadece sizin değil benim de kafam karışırdı.

Bu çağın Budist doktrininin öğretmeni, Hindistan’ın Sakya kabilesinde doğan Gotama Budadır. Buda’nın hayat hikâyesi üç bölümde anlatılır: İlkönce aydınlanmak için duyduğu özverili arzusu, ortasında erdem ve bilgi edindiği süreç, sonda ise aydınlanması ve doktrinini öğretmek için dümene geçişi yer alır. Hikâyenin bu sırayla anlatılmasının nedeni Budizm’de başlangıçtan itibaren aydınlanmış bir öğretmenin olmamasıdır, kişi aydınlanmaya sonradan erişir.

Budizm’in içinde dört farklı öğreti okulu yer aldığından aydınlanmak için duyulan özverili arzuya ulaşmanın nasıl başarılacağı, erdem ve bilginin nasıl edinileceği ve nasıl aydınlanılacağı ile ilgili farklı açıklamalar mevcuttur. Ancak genel bakış

---

1. *dbu ma pa, mādhyamika.*

2. *sems tsam pa, cittamātra.*

açısıyla Sakyamuni, ilk olarak hissedebilen canlı varlıkların refahını sağlamak için Budalık mevkiine erişme arzusu geliştirmiştir – onların iyiliği birincil amacı, kendi aydınlanması ise bunu sağlamak için sadece bir araçtır. Yolun ortasında, üç uzun çağ boyunca erdem ve bilgi edindi, bunun sonucunda da tamamen aydınlandı. Sakyamuni'nin hayat hikâyesi Budist literatürde mevcut olduğu için burada tekrar etmeyi gereksiz görüyorum.

Buda, Hz. İsa ve geçmişin diğer öğretmenlerinin yaşantılarının basitliğe ve diğerlerinin iyiliğine adanmış olması benim için çok önemlidir. Bütün bu liderler, her ne kadar eziyetli olursa olsun, diğerlerinin iyiliği için gönüllü bir şekilde acı çekmenin örneklerini sergiledi. Örneğin Buda, son derece zengin bir ailede dünyaya gelmiş olmasına rağmen bütün dünyevi nimetleri terk edip uzak bir bölgede inzivaya çekilerek büyük zorluklar yaşadı. Bunu yaptıktan sonra ise tamamen aydınlandı. Bu inançların takipçileri olarak bu önemli benzerliklerin farkında olmalıyız.

Shākyamuni, Bodhgayâda bir Buda olduktan sonra, birkaç hafta öğretilerine ara verdi ve doktrin çarkını döndürmedi. [Hint-Tibet takvimine göre] dördüncü ayın on beşinci gününde aydınlanmaya ulaşmıştı ve altıncı ayın dördüncü gününde doktrin hakkında konuşmaya başladı. Yani yarın; yani, bir gün erken geldik! Doktrin çarkını Varanâsîde esas olarak beş münzevi için Dört Yüce Gerçek üzerine bir söylemle döndürmeye başladı. Onun dört gerçek öğretisini ele almadan önce, üç sığınakla ilgili temel konuyu tartışarak yönümüzü bulalım.

Sığınak

Budizm bize nasıl bir sığınak vaat eder? Budistler ve Budist olmayanlar birbirlerinden nasıl ayrılır? Sığınak açısından bakıldığında bir Budist, Buda'yı, onun öğretisini ve ruhani topluluğu nihai

sığınak olarak kabul eden kişidir. Felsefe açısından bir Budist doktrininin gerekli gördüğü dört yaklaşımı (daha sonra açıklayacağım) benimseyen kişidir. Üç Mücevher³ diye adlandırılan üç sığınağa atıfla, Buda'nın sığınağın öğretmeni olduğu fakat gerçek sığınağın dharma, yani öğretinin kendisi olduğu söylenir. Buda bizzat, "Ben kurtuluşa giden yolu öğretiyorum. Kurtuluşa ulaşabilmek size bağlıdır"⁴ demiştir. Yine aynı perspektifle Buda, "Sizler kendilerinizin efendisisiniz" demiştir. Ruhani topluluk, sığınak yolunda birbirine eşlik eden kişilerden meydana gelir.

Buda

Yüksek öğreti sistemlerine göre Buda nedir? Öncelikle, hepimiz Buda olabilmek için gerekli esaslara –beden, konuşma ve zihnin temel faktörlerine– sahibiz ve bu nedenle Budalık halinin gerektirdiği yüce beden, konuşma ve zihni geliştirip yolun sonuna ulaşmamız mümkündür. Buda'nın yüce zihninde iki faktör öne çıkar: Zihnin bilme faktörü ve o zihnin temel niteliği ya da son biçimi olmak. Bu ikisi, Buda'nın Bilge Hakikat Bedeni⁵ ve Tabiat Bedeni⁶ olarak adlandırılır ve her ikisine birden Hakikat Bedeni⁷ denir.

Doğa Bedeni'nin tek varlığı içinde, iki tür ayırt edilir: İçinde kirliliklerin söndürüldüğü nihai gerçeklik veya gerçeklik alanı⁸ ve bu kirliliklerden panzehirlerinin gücüyle ayrılmış olma faktörü. Doğal saflık ve geçici kirlilerden arınma Tabiat Bedeni'nin iki yönünü oluşturan faktörlerdir.

3. *dkon mchog gsum, triratna.*

4. Örneğin bkz. *Udānavarga*, XII.8 ve XXIII.10ff. Bir çevirisi için, bkz. Gareth Sparham, *The Tibetan Dhammapada: Sayings of the Buddha* (London: Wisdom, 1986).

5. *ye shes chos sku, jñānadharmakāya.*

6. *ngo bo nyid sku, svabhāvikakāya.*

7. *chos sku, dharmakāya.*

8. *chos kyi dbyings, dharmadhātu.*

Doktrin

Budist sığınagını oluşturan Üç Mücevher'in içerisindeki –Buda, doktrin ve ruhani topluluk– Doktrin Mücevheri iki parçadan oluşur: hakiki sonlanmalar ve hakiki yollar. Hakiki sonlanmalar gerçek sığınaktır çünkü ıstıraptan ve sebeplerinden ayrılma durumunu içerdikleri için kişiyi istenmeyenden korurlar. Hakiki yollar, bu duruma ulaşmak için gidilen yollardır. İşte bu yüzden hakiki sonlanmalar ve hakiki yollar gerçek sığınaklardır. Konuşmamın bundan sonraki kısmının büyük bir bölümü, içinde bütün kirliliklerin yok olduğu hakikat küresi ile ilgili olacaktır.

Doktrin, sözlü ve idraki kısımlardan meydana gelir, ikincisi hakiki sonlanmalar ve hakiki yollar ile uyumludur. Bunlar doktrin anlaşılmış halidir. Hakiki yollar genel olarak –bilgelik eğitimi ile– kirlilikten arındıran yollardır. Aynı zamanda bilgeliği mümkün kılan temelleri –yani meditasyonla sağlanan dengeyi– ve meditasyonla sağlanan dengeyi mümkün kılan temel etik eğitimi de barındırırlar. Etik, meditasyon ile sağlanan denge ve bilgelik üzerine olan bu üç eğitim idraki doktrindir. Bu üç eğitimi konu alan metinler sözlü doktrin olarak bilinir ve bu konuları ifade etme aracıdır. Üç kutsal metin koleksiyonu, bilgi tezahürü,⁹ söylev serileri¹⁰ ve disiplindir.¹¹

Maitreya'nın *Yüce Araç Sūtraları İçin Süsler*'de (Ornament for the Great Vehicle of Sūtras)¹² dediği gibi, yazılı koleksiyonlar ya üç ya da iki olabilir, yani ya yukarıda bahsedilen üçü ya da İştienler ve Yalnız Gerçekleştirilenler'in Araçları ve Bodhisattva Yolu koleksiyonlarından ikisi olabilir.

9. *chos mngon pa, abhidharma.*

10. *mdo sde, sūtrānta.*

11. *'dul ba, vinaya.*

12. *theg pa chen po'i mdo sde rgyan, mahāyānasūtrāṅkāra*; XI.1. Sanskritçesi: *piṭakatrayaṃ dvayaṃ vā samāgrahataḥ kāraṇairnavabhiraṣṭam.* Bkz. S. Bagchi, ed., *Mahāyāna-Sūtrāṅkāra of Asaṅga*, Buddhist Sanskrit Texts, No. 13, (Darbhanga: Mithila Institute, 1970): 55.

Ruhani Topluluk

Ruhani topluluk, en azından görme yoluna erişmiş, dolayısıyla boşluğu direkt olarak idrak etmiş Bodhisattvalar, İştienler ve İnzivadaki İdrakçiler'den oluşur. Bu idrake sahip oldukları için onlara Üstünler¹³ denir. Üstteki Bodhisattvalar on zeminden herhangi birini gerçekleştirenlerdir.¹⁴ Öğretinin uygulama seviyelerini ya da zeminlerini farklı sayılara ayırmanın birçok yolu vardır. Bunlardan birine “inanç aracılığıyla ulaşılan uygulama zemini”¹⁵ denir. Biriktirme yollarının ve hazırlık yollarının seviyeleri ek bir tekil kategori olarak eklenir. Diğerinde ise sadece Üstünler'in seviyeleri göz önünde bulundurulurken onuncu zeminde daha farklı ayrımlar yapılır. Böylelikle on bir, on üç ya da on beş zemine ulaşılır. Ayrıca zeminleri, tantra ile bağlantıları açısından numaralandırmanın da birçok yolu vardır. Bir yandan da, berrak ışık zihninin nadir tercih edilen mantrik (ya da tantrik) yolundan yararlandığı için yöntem tarzı çok gelişmiş bir uygulayıcının açısından bakıldığında bazı bilgilere göre yolları ve zeminleri sıralandırmak hatadır. Özellikle son büyük mührün idrakine kavuşmuş olanlar bu şekilde düşünürler.¹⁶ Bundan bahsetmemin sebebi, Mantra'daki bu çok hızlı uygulama prosedürü için çok yavaş bir prosedür modunun açıklamalarını kullanmanın yanlış olmasıdır. İşticiler ve Yalnız Gerçekleştirenler için sekiz zeminden bahsedilir.¹⁷ Bunları, uygulamanın dört meyvesi aracılığı ile anlatmak daha kolay olacaktır.

13. *'phags pa, ārya.*

14. *sa, bhūmi.* Bu aşamalara “zeminler” denir çünkü bunlar diğer niteliklerin oluşumu için temel görevi görürler. Tıpkı yerin veya toprağın büyüyen her şeyin temeli olarak hizmet etmesi gibi.

15. *mos spyod kyi sa, adhimukticyābhūmi.*

16. *phyag rgya chen po, mahāmudrā.*

17. Dinleyicilerin sekiz temeli, nesep temeli, sekizinci temel, görme temeli, eksilme temeli, arzudan kurtulma temeli, tamamlanmayı gerçekleştirme temeli, İştienleri'n temeli ve Yalnız Gerçekleştirenler'in temelidir.

1. **Akışa Girenler:** Gerçeği direkt olarak algılayanlar.¹⁸
2. **Bir Kez Dönenler:** Arzu Âlemi'ne ait acı verici duyguların ilk altı derecesini terk etmiş olanlar.¹⁹
3. **Asla Dönmeyenler:** Arzu Âlemi'ne ait acı verici duyguların dokuz derecesini terk etmiş olanlar.²⁰
4. **Düşman Yok Edenler:** Üç âlemin tümüne ait acı verici seksen bir derecenin hepsini terk etmiş olanlar. (Arzu Âlemi, Biçim Âlemi, Biçimsiz Âlem.)²¹

18. *rgyun zhugs, srotāpanna.*

19. *lan gcig phyir 'ong, sakrdāgāmin.*

20. *phyir mi 'ong, anāgāmin.*

21. *dgra bcom pa, arhan.* *Arhant*'ın (*dgra bcom pa*) "Düşman Yok Edici" olan çevirisiyle ilgili olarak, bunu terimin olağan Tibetçe çevirisine uymak ve bu etimolojiye sıklıkla atıfta bulunan sözlü ve yazılı geleneklerin lezzetini yakalamaya yardımcı olmak için yapıyorum. Arhatlar, başları cehalet olan, (Sonuç Okulu'na göre) kişilerin ve olguların kendi karakterleri yoluyla kurulduğu anlayışı olan acı verici duygular (*nyon mongs, kleśa*) olan düşmanı yenmiştir.

Hintli ve Tibetli tercümanlar da Jaina sisteminin "kurucusu" *arhatın* adını *mchod'od*, "İbadet Edilmeye Değer" olarak tercüme ettikleri için *arhantın* etimolojisinin "layık olan" olduğunun farkındaydılar (bkz. Jamyang-shay-ba'nın *Büyük İlkeler Sergisi*, ka 62a.3). Ayrıca, Chandrakīrti'nin *Açık Sözcükler* adlı eserinde terimi "Değerli Kişi" olarak yorumladığının farkındaydılar: *sadevamānuśāsūrāl lokāt pūnārhatvād arhan-nityuchyate* (Poussin, 486.5). *lha dang mi dang lha ma yin du bcas pa'i 'jig rten gyis mchod par 'os pas dgra bcom pa zhes brjod la* (409.20, Tibetan Cultural Printing Press baskısı; ayrıca, P5260, Cilt 98 75.2.2). "Tanrılar, insanlar ve yarı tanrılar dünyası tarafından tapınmaya layık olduklarından, onlara Arhatlar denir." Ayrıca, *Illumination of the Eight Thousand Stanza Perfection of Wisdom Sūtra* adlı eserinde Haribhadra'nın ikili etimolojisinin farkındaydılar. Sūtra'nın başında Buda'nın mihetini nitelendiren lakaplar listesi bağlamında (bkz. Unrai Wogihara, ed., *Abhisamayālamkāralokā Prajñā-pāramitāvākyā, The Work of Haribhadra* [Tokyo: The Toyo Bunko, 1932-5; yeniden basım ed., Tokyo: Sankibo Buddhist Book Store, 1973], 8.18), Haribhadra şöyle diyor:

Arhant [= Layık Olan, *arh* kökünden "layık olmak"] olarak adlandırılırlar çünkü onlar; ibadete, dini bağışlara, bir toplulukta toplanmaya vb. layıktırlar. (W9. 8-9: *sarva evātra pūjā-dakṣiṇā-gaṇa-parikarśādy arhatayārhanthaḥ*; P5189, 67.5.7: *'dir thams cad kyang mchod pa dang // yon dang tshogs su 'dub la sogs par 'os pas na dgra bcom pa'do*).

Ayrıca: *Arhant* [= Düşman Yok Edici *arhan*] olarak adlandırılırlar çünkü düşmanı (an) yok etmişlerdir (*hata*). (W10.18: *hatāritvād arhantaḥ*; P5189, 69.3.6. *dgra mams bcom pas na dgra bcom pa'do*).

Böylece sığınak arayışındaki kişiye yardım eden ruhani topluluk ile ilgili pek çok derecelendirmeyi açıklamış olduk.

Üç sığınak vardır: Buda, Buda'nın öğretisi ve ruhani topluluk. Fakat Tibet'te, dört sığınak olduğu söylenir: Lama, Buda, Buda'nın öğretisi ve ruhani topluluk. Budizm ile ilgilenen Alman bir kadın bana büyük bir şaşkınlık içerisinde "Lama nasıl olur da Buda'dan daha yüce kabul edilir? Bunu kabul edemem. Bunun anlamı nedir?" diye sordu. Ona haklı olduğunu söyledim çünkü Budizm'in hakiki sığınakları üç tanedir: Buda, Buda'nın öğretisi ve ruhani topluluk. Bununla birlikte Lama ya da Guru'nun ayrı olarak ele alınmasının sebebi Lama'nın Buda'nın elçisi oluşu ve bizi yolla tanıştıran kişi olmasıdır. Dahası tam nitelikli Lama bir Buda'ya eşdeğerdir. Bu sebeple Lama'yı ayrı ele almanın bir anlamı olsa dahi Budalar ya da ruhani topluluk içinde yer almayan bir Lama yoktur. Sadece üç sığınak vardır, dört değil. Yeterince kalifiye olmayan Lamalar ise başlı başına başka bir konudur.

Öne Çıkan Dört Bakış Açısı

Yukarıda değinildiği gibi yaklaşım ya da felsefe açısından bir kişinin Budist olup olmadığı Budist öğretinin gerektirdiği dört mührü benimseyip benimsemediği ile belirlenir. Bu dört mühür şunlardır:

(Haribhadra'ya yapılan atıflar için Gareth Sparham'a teşekkür ederim.) Böylece, bir terimin cahilce yanlış anlaşılmasıyla değil, alternatif etimoloji karşısında düşünülmüş bir tercihle uğraşyoruz. – *Arihan*'ı yapmak için sıra dışı olmayan bir *i* eki gerektiren "Düşman yok edici", *ari* düşman anlamına gelir ve *han* öldürmek anlamına gelir ve dolayısıyla "Düşman yok edici" olur. Ne yazık ki, İngilizcedeki bir kelime hem bu anlamı hem de "İbadet edilmeye değer" ifadesini taşıyamaz. Bu nedenle, Tibet'te açıkça baskın olan anlamla gittim. (Budizm ve Jainizm'de Arhat'ın bu iki etimolojisine ilişkin mükemmel bir tartışma için bkz. L. M. Joshi'nin "Facets of Jaina Religiousness in Comparative Light", L.D. Series 85, [Ahmedabad: L.D. Institute of Indology, May 1981]: 53–58.)

1. Tüm bileşik şeyler geçicidir.
2. Tüm kirli şeyler berbattır.
3. Tüm olgular boş ve diğerkâmdir.
4. Nirvana huzurdur.

Fakat burada bir komplikasyon mevcuttur. Yüce Tefsir Okulu'nun (Great Exposition School) bir alt kolu olan Vatsiputriya²² açıklanması mümkün olmayan bir benlik olduğunu iddia eder. Bu nedenle bu okulun öğrencilerinin Budist sayılıp sayılmadıkları ile ilgili tartışmalar sürmektedir.

Budizm Tarihinin İki Seviyesi

“Düşünceyi Aydınlatan Sūtra”²³ (Sūtra Unravelling the Thought), Yüce Araç Sūtrası (Great Vehicle Sūtra), Buda'nın kendi öğretisi için üç tane “çark döndürme” noktası belirlediğini söyler. İlki Dört Yüce Gerçek'in, ortadaki karakterden arınmanın ve sonuncusu iyide ayrışmanın dönen çarkıdır. İlk dönen çark öğretisi için Buda, bütün olgular karakterleri aracılığı ile var olur, der. Ortadaki çarkın öğretisi için bütün olgular varlıksızdır, der. Sonuncu çarkın öğretisi içinse, imleme niteliklerinin²⁴ kendi karakterleri aracılığı ile²⁵ var olmadıklarını, sadece tamamen kurulu doğalarının²⁶ –hiçlik– ve kendilerine güç atanmış

---

22. *gnas ma'i bu pa.*

23. *dgongs pa nges par 'grel pa'i mdo, samḍhinirmocanasūtra*; P774, 29. cilt; Toh 106, Dharma 18. cilt. Tibetçe metin, Étienne Lamotte tarafından *Samḍhinirmocanasūtra: l'explication des mystères*, (Louvain: Université de Louvain, 1935) içinde düzenlenmiş ve Fransızcaya çevrilmiştir.

24. *kun btags pa'i rang bzhin, parikalpitasvabhāva.*

25. *rang gi mtshan nyid kyis grub pa, svalakṣanasiddha.*

26. *yongs grub kyi rang bzhin, pariniṣpannasvabhāva.*